

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет природничих наук
Кафедра географії та природознавства

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітня програма «Середня освіта (Географія)»
Спеціальність А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні
кафедри географії та природознавства
Протокол № 1 від «26» серпня 2025 р.

Івано-Франківськ, 2025

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Географія населення
Викладач	Червінський Андрій Іванович
Контактний телефон викладача	+38 (066) 876-02-34
E-mail викладача	andrii.chervinskyi@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	очна (денна форма навчання)
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua
Консультації	Згідно розкладу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності формування, розвитку та територіальної організації населення світу й України, його чисельність, структура, розселення, демографічні процеси, міграційні рухи, урбанізаційні процеси та соціально-економічні особливості розвитку населення в сучасному географічному просторі.</p> <p>Навчальна дисципліна є обов'язковим компонентом циклу професійної підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньої програми «Середня освіта (Географія)» галузі знань А Освіта, спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями), предметної спеціальності А4.07 Географія. У процесі її вивчення здобувачі освіти ознайомлюються з теоретико-методологічними засадами географії населення, сучасними демографічними концепціями, методами статистичного, картографічного та просторового аналізу демографічних і соціально-економічних процесів.</p> <p>Під час вивчення дисципліни основна увага приділяється аналізу відтворення населення, його чисельності та динаміки, віково-статевої структури, показників народжуваності, смертності, природного і механічного руху населення, міграційних процесів, урбанізації та систем розселення. Значна увага зосереджується на вивченні регіональних особливостей демографічного розвитку країн і регіонів світу та України, сучасних демографічних викликів, процесів депопуляції, старіння населення, внутрішніх і зовнішніх міграцій, а також впливу демографічних процесів на соціально-економічний розвиток суспільства.</p> <p>Зміст дисципліни спрямований на формування вмінь здійснювати комплексний суспільно-географічний аналіз населення, використовувати статистичні, картографічні та геоінформаційні методи дослідження, інтерпретувати демографічні показники та застосовувати їх у професійній діяльності. Дисципліна забезпечує формування професійних компетентностей майбутніх учителів географії закладів загальної середньої освіти, сприяє розвитку аналітичного мислення, дослідницьких умінь та готовності до педагогічної діяльності.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Метою вивчення дисципліни є формування у майбутніх учителів географії системи теоретичних знань і практичних умінь щодо аналізу демографічних процесів і територіальної організації населення, розвиток аналітичного та просторового мислення, а також здатності застосовувати знання з географії населення у професійній педагогічній діяльності та науково-дослідній роботі.</p> <p>Основними завданнями є:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ознайомити здобувачів освіти з теоретико-методологічними основами географії населення та її місцем у системі географічних наук. • Розкрити закономірності відтворення населення, особливості народжуваності, смертності, природного приросту та демографічної структури населення. • Навчити аналізувати міграційні процеси, їх причини, напрями та вплив на 	

демографічний і соціально-економічний розвиток територій.

- Сформувати розуміння процесів урбанізації, формування міських і сільських поселень, територіальних систем розселення населення.
- Розвинути вміння використовувати статистичні, картографічні та геоінформаційні джерела для аналізу демографічних процесів.
- Ознайомити з регіональними особливостями розміщення населення світу та України, сучасними демографічними проблемами та тенденціями.
- Сформувати здатність застосовувати знання з географії населення у навчальному процесі закладів загальної середньої освіти.
- Сприяти розвитку наукового мислення, аналітичних здібностей та готовності до проведення географічних і педагогічних досліджень.
- Виховати розуміння соціальної значущості демографічних процесів та їх ролі у сталому розвитку суспільства.

4. Програмні компетентності

Інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв'язувати типові та складні спеціалізовані завдання, педагогічні ситуації та практичні проблеми в професійно-педагогічній діяльності, що передбачають застосування теоретичних положень педагогіки, психології та методики навчання географії, характеризуються комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, прийняття на цій основі адекватних рішень у професійній діяльності.

ЗК13. Здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, дотримуватися у своїй діяльності моделей поведінки, які відповідають чинному законодавству України; слугувати зразком громадянина-патріота для учнів, батьків, колег

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

ФК 1. Наявність системи наукових знань із дисциплін фундаментальної та професійної підготовки, здатність до їх застосування на практиці.

ФК 2. Здатність вільно оперувати фаховими поняттями і термінами для виконання професійних завдань.

ФК 6. Здатність працювати із навчально-методичною та науково-географічною літературою, систематично підвищувати професійно-педагогічну кваліфікацію.

ФК 8. Здатність використовувати сучасні методологічні засади предметної спеціалізації, теорії та історії географічної науки для орієнтування у сучасних напрямках галузевих наукових досліджень, використання їх елементів в освітньо-професійній діяльності.

5. Результати навчання

ПРН 1. Здатність застосовувати базові знання із фундаментальних природничо-математичних (вищої математики, фізики, хімії, геології) та суспільно-гуманітарних (філософії, історії, культурології) для глибокого розуміння сутності процесів та явищ у природних оболонках Землі, життєдіяльності людського суспільства.

ПРН 2. Здатність демонструвати глибокі знання сучасних концепцій і теоретичних положень географічної науки, її структурних компонентів, розуміння особливостей та закономірностей просторової організації ландшафтної оболонки Землі.

ПРН 12. Здатність чітко і логічно відтворювати базові знання з географії, компетентно розкривати сутність та цінність результатів нових наукових досліджень, нових тенденцій розвитку людської цивілізації.

Обсяг навчальної дисципліни				
Вид заняття		Загальна кількість годин		
лекції		12		
семінарські, практичні заняття		18		
самостійна робота		60		
Ознаки навчальної дисципліни				
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативна / вибіркова	
3	A4.07 Середня освіта (Географія)	2	нормативна	
Тематика навчальної дисципліни				
Тема		кількість годин		
		лекції	практичні заняття	сам. роб
Тема 1. Теоретичні основи та джерела географії населення Предмет, об'єкт і завдання географії населення. Місце географії населення в системі суспільної географії та її взаємозв'язки з демографією, економічною географією, соціологією та статистикою. Методи дослідження населення: статистичний, картографічний, порівняльно-географічний, історичний, геоінформаційний. Історія становлення і розвитку географії населення у світі та в Україні. Основні наукові підходи та концепції. Джерела інформації про населення: переписи населення, поточний облік, державні та міжнародні статистичні бази, соціологічні дослідження та їх значення для географічного аналізу.		2	2	10
Тема 2. Чисельність, відтворення та демографічна структура населення Чисельність населення світу та України, її динаміка і територіальні відмінності. Поняття відтворення населення та його типи. Показники народжуваності, смертності, природного приросту і їх географічні особливості. Концепція демографічного переходу та її стадії. Вікова і статевая структура населення, типи вікових пірамід. Демографічне старіння населення, депопуляція та їх соціально-економічні наслідки. Особливості демографічної структури населення України.		2	4	10
Тема 3. Розміщення населення та процеси розселення Закономірності та фактори розміщення населення на Землі. Густота населення та її територіальні відмінності. Форми і типи розселення населення: міські і сільські поселення. Урбанізація як глобальний соціально-економічний процес, її рівні та особливості. Субурбанізація, агломерації, мегаполіси. Регіональні особливості розміщення населення світу та України. Вплив природних, історичних і соціально-економічних		2	2	10

чинників на формування систем розселення.			
Тема 4. Міграції населення та міграційна політика Поняття міграції та її види. Причини, фактори і наслідки міграційних процесів. Внутрішні та зовнішні міграції, трудові, освітні та вимушені міграції. Основні напрями сучасних міграційних потоків у світі. Особливості міграційних процесів в Україні. Вплив міграцій на демографічну структуру та економічний розвиток територій. Міграційна політика держав та міжнародне регулювання міграційних процесів.	2	4	10
Тема 5. Етнічна, мовна та релігійна структура населення Поняття етносу, нації, народності. Етнічний склад населення світу, найбільші народи та їх географічне поширення. Етнічна структура населення України. Мовна структура населення, мовні сім'ї і групи, їх географія. Релігійний склад населення світу та географія світових релігій. Особливості релігійної структури населення України. Вплив етнічних, мовних і релігійних факторів на розвиток суспільства.	2	2	10
Тема 6. Якість життя населення та сучасні демографічні проблеми світу і України Поняття рівня і якості життя населення та показники їх оцінки. Індекс людського розвитку та інші соціально-економічні показники. Соціально-економічні умови життя населення. Територіальні відмінності якості життя у світі та Україні. Глобальні демографічні проблеми сучасності: перенаселення, депопуляція, старіння населення, міграційні виклики. Демографічна політика держав, її напрями та значення для регулювання демографічних процесів. Роль демографічної політики у вирішенні сучасних проблем населення України.	2	4	10
	12	18	60
7. Система оцінювання навчальної дисципліни			
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Вид контролю – екзамен. Максимальна кількість балів – 100. Практичні заняття – 5-10 балів, Контрольна робота – 15 балів; Самостійна робота / індивідуальне або творче завдання – 10 балів. Екзамен – 50 балів.		
Вимоги до письмової роботи	Контрольна робота – 15 балів.		

	Самостійна домашня робота – 10 балів.
Семінарські /практичні заняття	Максимальна оцінка – 5-10 балів.
Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання 50 % завдань
Підсумковий контроль	Форма контролю – екзамен. Форма здачі – комбінована (усна, письмова).

8. Політика навчальної дисципліни

- Письмові роботи* виконуються відповідно до тематики лекцій, зазначених у силабусі.
- Академічна доброчесність.* Викладання навчальної дисципліни та взаємодія із здобувачем освіти ґрунтуються на основі положень та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників: Кодекс честі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника; Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності Карпатського національного університету імені Василя Стефаника; Положення про запобігання академічному плагіату в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Ознайомитися з цими положеннями та документами можна за посиланням <https://cnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>.
- Відвідування занять.* Пропуски практичних занять відпрацьовуються. Здобувач вищої освіти зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття відповідно до «Порядку організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора №799 від 26.11.2019 р.; із внесеними змінами наказом № 309 від 19 травня 2023 р.). Порядок та організація контролю знань здобувачів вищої освіти визначаються «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника», введеним в дію наказом ректора № 447 від 24 липня 2015 р.; із внесеними змінами наказом ректора № 309 від 19 травня 2023 р. <https://nmv.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/organizatsia-osvitnjogo-protsesu.pdf> та «Порядку організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора №799 від 26.11.2019 р.; із внесеними змінами наказом № 309 від 19 травня 2023 р.) <https://nmv.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/otzinnuvannja-uspishnosti.pdf>.
- Неформальна освіта.* Результати неформальної освіти зараховується згідно «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

9. Рекомендована література

Основна:

- Анісімова Г.М., Молнар Й.Й., Молнар Д.С. Географія населення: курс лекцій. Ужгород: СП «ПоліПрінт», 2012. 212 с.
- Гудзеляк І.І. Географія населення: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008.
- Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України: навчальний посібник. Тернопіль, 2007.
- Сюткін С.І. Географія населення: курс лекцій. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2012.
- Філоненко І.М. Основи демографії навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2017. 110 с.
- Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець, К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. 304 с.
- Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів: навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет»,

2014. 190 с.

8. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: монографія. Київ, 2009.

9. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). Київ: Фенікс, 2010.

10. Покляцький С.А. Умови життя населення великих міст України: суспільно-географічне дослідження: монографія. Київ: Наукова думка, 2016.

11. United Nations. World Population Prospects. New York: United Nations, 2022. URL: <https://population.un.org>

12. Weeks J.R. Population Geography: Tools and Issues. New York: Guilford Press, 2012.

13. Україна. Огляд урбанізації. Світовий банк (World Bank), 2015.

14. Економічна і соціальна географія світу: навчальний посібник / за ред. С.П. Кузика. Львів: Світ, 2005.

15. Дронова О.Л. Геоурбаністика: навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014.

16. Червінський А.І. Географія населення: методичні рекомендації до навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ОПП Середня освіта (Географія). Івано-Франківськ, КНУВС, Е-видання, 2026. 48 с.

<https://kgip.cnu.edu.ua/navchально-metodychni-materialy/>

17. Chervinskyi A., Bielova N., Borys U. (2025). Informational and didactic aspects of using museum pedagogy resources in school geography education. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*. 33. 149-155. <https://doi.org/10.15330/msuc.2025.33.149-155>

18. Червінський А.І., Червінська І.Б., Атаманюк Я.Д., (2025). Інформаційно-методичні аспекти організації природничо-краєзнавчих досліджень у контексті сталого розвитку регіону. *Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2(14), 113-122.

<http://ppsh.udpu.edu.ua/issue/view/19999>

[https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(14\).2025.346856](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(14).2025.346856)

19. Червінська І. Б., Червінський А. І., Никорак Я. Я. Медійна грамотність та медійна культура як основа інформаційної безпеки особистості в умовах воєнного стану. Особистість в кризових умовах та екстремальних ситуаціях життя: колективна монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. С.194-204. ISBN 978-617-8011-88-8

<https://kikpip.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/94/2025/02/kolektyvna-monohrafiia-iupr-z-ekstremalnoi-psykholohii-2024.pdf>

20. Червінський А.І., Червінська І.Б. Використання ресурсів цифрової педагогіки в освітньому процесі: реалії та виклики. *Інноваційні цифрові методи в галузі освіти та досліджень: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Берегово, 27-28 березня 2025)*. С.75-80. <https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/handle/123456789/5228?offset=60>

21. Chervinskii A. I., Gasyuk M. M., Chervinska I. B. (2025). Regional ethno cultural traditions as a pedagogical resource for the development of creativity of students // *European congress of scientific discovery*. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Madrid, Spain. 349-355.

URL: <https://sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-european-congress-of-scientific-discovery-10-12-11-2025-madrid-ispaniya-arhiv/>

22. Chervinskyi A., Chervinska I., Atamaniuk Y., (2025). Освітні аспекти дослідження трансформації гірських ландшафтів у контексті розвитку світового господарства. *Mountain School of the Ukrainian Carpathians*. 33. 37-42.

<https://doi.org/10.15330/msuc.2025.33.37-42>

<https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/view/10086/9810>

23. Червінський А.І., Червінська І.Б., Дерев'янко О.А. (2021). Реалізація ідей полікультурності в освітньому просторі закладів вищої освіти. *Гірська школа Українських Карпат*. Івано-Франківськ, 24. 113-117.

doi: 10.15330/msuc.2021.24.113-117

Допоміжна література

1. Заставний Ф.Д. Географія населення України: навчальний посібник. Львів: Світ, 2003. 320 с.
2. Ковтун В.В., Степаненко А.В. Географія населення: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1999. 215 с.
3. Кузик С.П. Географія населення і розселення: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 304 с.
4. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: навчальний посібник. Київ: Знання, 2004. – 416 с.
5. Топчієв О.Г. Суспільна географія: основи теорії: навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2009. 544 с.
6. Цапок С.О. Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження). Львів: ІРД НАН України, 2007.
7. Цапок С.О. Поліетнічна експозиція світу у фокусі сучасних демовідтворювальних та міграційних процесів : монографія. Львів: Априорі, 2017.
8. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003.
9. Червінський А.І. (2023). Надбання української культури на геокультурній мапі світу. (2023). Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез IV Міжнародної онлайн конференції, 18 травня 2023 р. / за заг. ред. Н. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2023. 233 с. С.202-208.

Основні нормативно-правові документи:

1. Положення про запобігання академічному плагиату в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. URL: <https://cnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагиату>
2. Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника
URL: <https://nmv.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/05/organizatsia-osvitnjogo-protsesu.pdf>

Інформаційні ресурси:

1. Наукова електронна бібліотека. (Книги, підручники.) / Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal>
2. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
3. Наукова бібліотека Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Режим доступу: <http://lib.cnu.edu.ua/>

Викладач,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри географії та природознавства

Андрій ЧЕРВІНСЬКИЙ